

Голові Разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 17.051.060 Запорізького національного університету,
доктору юридичних наук, професору Єрмоленку Д. О.

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента **Луца Дмитра Миколайовича**
на дисертаційну роботу
Міняйло Діани Геннадіївни на тему «**Забезпечення та захист прав осіб з інвалідністю за договором перевезення пасажирів**»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право

Актуальність обраної теми. Реалізація конституційних засад розбудови України як правової демократичної держави зумовлює необхідність забезпечення ефективного захисту прав осіб з інвалідністю. Виходячи із ст. 4 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» діяльність держави щодо осіб з інвалідністю виявляється у створенні правових, економічних, політичних, соціальних, психологічних та інших умов для забезпечення їхніх прав і можливостей нарівні з іншими громадянами для участі в суспільному житті. Відповідно до ст. 33 Конституції України кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. Реалізація цього права багато в чому залежить саме від транспортної системи, адже, як йдеться у Законі України «Про транспорт», він є однією з найважливіших галузей суспільного виробництва і покликаний задовольняти потреби населення та суспільного виробництва в перевезеннях. Особливого значення та актуальності рецензоване дисертаційне дослідження Д. Г. Міняйло набуває саме зараз, адже в умовах воєнного стану щоденно збільшується кількість осіб з

інвалідністю. Так, станом на лютий місяць 2023 року людей з інвалідністю побільшало орієнтовно на 27 тисяч. Загалом кількість осіб з інвалідністю у державі перевищує два мільйони громадян. Протягом останніх років в Україні відбуваються суттєві зрушення в частині забезпечення належної реалізації прав осіб з інвалідністю. Разом із тим, можна констатувати, що питання перевезення таких осіб відходять на другий план та не знаходять належного закріплення у правових нормах. Це стосується як Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, яка була схвалена Розпорядженням КМУ від 14.04.2021 р. N 366-р., так і обласних планів заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (наприклад, Розпорядження голови Запорізької обласної державної адміністрації, начальника обласної військової адміністрації «Про затвердження Обласного плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року» від 3 травня 2023 р. № 218).

Актуальність дисертації Д. Г. Мінняйло підтверджується приналежністю до комплексних наукових проектів кафедри цивільного права Запорізького національного університету «Основні напрямки удосконалення законодавства України в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00710).

Тематика дисертації відповідає Перспективним напрямкам дисертаційних досліджень на здобуття ступенів кандидата та доктора наук з юридичних спеціальностей, затвердженим рішенням Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року N 86/11.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Д. Г. Мінняйло характеризується системним підходом до предмету дослідження. Робота містить умовні позначення, вступ, три розділи, які охоплюють 8 підрозділів,

висновки, список використаних джерел, а також додатки. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел, вітчизняного та міжнародного законодавства, статистичних матеріалів та матеріалів юридичної практики.

Доведеність наведених дисертанткою висновків базується на грамотному використанні сукупності методів і прийомів наукового пізнання.

Діалектичний метод наукового пізнання дозволив пізнавати явища правової дійсності в їх взаємозалежності та взаємодії, зокрема, зміст та елементи правового статусу пасажирів з інвалідністю, механізм забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю (Розділи 1 - 3). Системний метод використано для правової характеристики транспортної послуги як економіко-правової категорії та об'єкта правового регулювання (п.1.1), визначення поняття та встановлення структури правового статусу пасажирів з інвалідністю (п. 2.1), стану адаптації законодавства України до законодавства ЄС в сфері забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю (п. 2.3), інституційної характеристики забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю (Розділ 3). Структурно-функціональний метод застосовано для визначення ролі принципів рівності та заборони дискримінації в механізмі забезпечення прав пасажирів з інвалідністю (п. 2.1), особливостей механізму забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю, встановлення його елементів та визначення ролі державних органів та суб'єктів громадянського суспільства в його становленні та функціонуванні (п. 3.1). Використання методу правового аналізу надало можливість визначити транспортну послугу як економіко-правову категорію (п. 1.1), провести дослідження адаптації законодавства України до законодавства ЄС у сфері забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю (п. 2.2), встановити особливості альтернативного та юрисдикційного захисту прав пасажирів з інвалідністю та обмеженою рухливістю (п.п. 3.2, 3.3). Порівняльно-правовий метод

використано для виявлення прогалин національного механізму забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю у порівнянні з відповідним механізмом ЄС та окремих іноземних країн (п. 2.1, 2.3, 3.2). Використання методу правового прогнозування дало змогу визначити можливі напрями гармонізації законодавства України до законодавства ЄС в сфері забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю (Розділ 2, п. 3.1, 3.2). Метод моделювання застосовано як універсальний для наукової аргументації пропозицій та рекомендацій, спрямованих на удосконалення чинного законодавства в сфері забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю.

Мета дисертаційного дослідження полягає у розробці нових теоретичних положень, спрямованих на удосконалення механізму забезпечення та захисту прав пасажирів за договором перевезення, формування наукових висновків, спрямованих на розвиток доктрини цивільного права та пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства у цій сфері.

Вказана мета конкретизувалася у таких **завданнях**:

- охарактеризувати транспортну послугу як економіко-правову категорію та об'єкт правового регулювання;
- розкрити зміст принципів рівності та заборони дискримінації в механізмі забезпечення прав пасажирів з інвалідністю та визначити їх філософсько-правовий аспект;
- визначити поняття та структуру правового статусу особи з інвалідністю як споживача транспортної послуги за договором перевезення пасажирів;
- з'ясувати становлення законодавства України у сфері забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення;
- визначити особливості адаптації законодавства України до європейських стандартів у сфері забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення;

- розкрити роль органів державної влади та суб'єктів громадянського суспільства в механізмі забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю;

- охарактеризувати альтернативний захист прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення;

- розкрити особливості юрисдикційного захисту прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення;

- внести пропозиції з вдосконалення актів чинного законодавства України у сфері забезпечення прав пасажирів з інвалідністю.

Відповідною гарантією достовірності та теоретичної обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих авторкою є вірно поставлена мета та завдання дослідження, логіка викладеного матеріалу. Виходячи з аналізу матеріалу, викладеного в основній частині роботи, мета дисертації в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Структура дисертації дозволила авторці повною мірою охопити об'єкт і предмет дисертаційного дослідження. Справляє позитивне враження використана при написанні роботи література, що свідчить про системне й ґрунтовне опрацювання проблематики, високий рівень наукової підготовки авторки та її наукову зрілість. Наукові положення та рекомендації запропоновані Д. Г. Міняйло є достатньо аргументованими, базуються на ґрунтовному аналізі практичної реалізації норм та судової практики, а також на аналізі поглядів та аргументів вчених-юристів, накопиченому у сфері цивільного права.

У вступі здійснюється обґрунтування вибору теми дослідження, доведена її актуальність; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо апробації, а також щодо кількості

публікацій, у яких відображено основні положення дисертаційного дослідження.

У першому розділі дисертації транспортна послуга розглядається з точки зору економіко-правової категорії та об'єкту правового регулювання та розглядаються філософсько-правові аспекти принципу рівності та заборони дискримінації в механізмі забезпечення прав пасажирів з інвалідністю.

У другому розділі дисертації розкривається поняття та структура правового статусу особи з інвалідністю як споживача транспортної послуги за договором перевезення пасажирів, досліджується становлення законодавства України у сфері забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення та йдеться про адаптацію законодавства України до європейських стандартів у сфері забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення.

У третьому розділі дисертації розкривається роль та значення органів державної влади та суб'єктів громадянського суспільства у механізмі забезпечення прав пасажирів з інвалідністю, способи захисту прав пасажирів за договором перевезення.

Завершується дисертація розгорнутими **висновками**, у яких узагальнюються пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в частині забезпечення реалізації прав осіб з інвалідністю за договором перевезення пасажирів. Висновки дисертації є цілісними та логічно обґрунтованими, відповідають меті та завданням дослідження й містять важливі теоретичні та практичні положення щодо забезпечення та захисту прав осіб з інвалідністю за договором перевезення пасажирів.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Оцінюючи найважливіші здобутки дисертації, варто вказати, що за характером і змістом розкритих питань робота є новітнім комплексним системним дослідженням, в якому, з урахуванням положень чинного законодавства, міжнародно-правових

стандартів і правозастосовчої практики, здійснено комплексний аналіз теоретичних та практичних засад забезпечення та захисту прав осіб з інвалідністю за договором перевезення пасажирів, охарактеризована транспортна послуга як економіко-правову категорію та об'єкт правового регулювання, розкрито зміст принципів рівності та заборони дискримінації в механізмі забезпечення прав пасажирів з інвалідністю та визначено їх філософсько-правовий аспект, визначено поняття та структуру правового статусу особи з інвалідністю як споживача транспортної послуги за договором перевезення пасажирів, з'ясовано становлення законодавства України у сфері забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення. Дисертанткою визначено особливості адаптації законодавства України до європейських стандартів у сфері забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення та розкрито роль органів державної влади та суб'єктів громадянського суспільства в механізмі забезпечення та захисту прав пасажирів з інвалідністю. Також, охарактеризовано альтернативний захист прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення та розкриті особливості юрисдикційного захисту прав пасажирів з інвалідністю за договором перевезення. За підсумками дослідження внесені пропозиції з вдосконалення актів чинного законодавства України у сфері забезпечення прав пасажирів з інвалідністю.

За результатом дослідження авторкою сформульовано низку нових теоретичних та практичних положень, висновків та пропозицій. Ознайомлення із дисертаційною роботою Д. Г. Міняйло дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться здобувачкою на захист, мають відповідний високий ступінь наукової новизни. Дисертаційне дослідження має обґрунтовані та достовірні наукові висновки, які доповнюють існуючі позиції науковців або по-новому надають вирішення існуючих проблем в сфері забезпечення та захисту прав осіб з інвалідністю за договором перевезення пасажирів. Елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним

вимогам. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації можуть бути використані в: науково-дослідній сфері – як основа для подальших теоретико-правових досліджень, присвячених проблемним аспектам захисту прав осіб з інвалідністю; освітньому процесі – під час підготовки підручників і навчальних посібників з дисциплін «Цивільне право (загальна частина)», «Цивільне право (особлива частина)»; практичній діяльності – з метою покращення ситуації в сфері захисту прав осіб з інвалідністю; процесі правотворчості – під час розроблення нових нормативно-правових актів, а також удосконалення проєктів нормативно-правових актів, які стосуються перевезення пасажирів. Отже, дисертація може виступати теоретичною основою для проведення науково-прикладних досліджень у сфері проблематики забезпечення та захисту прав осіб з інвалідністю за договором перевезення пасажирів.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 4 наукових публікаціях у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук. Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України. Публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації. Ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом робота відповідає вимогам, що ставляться Міністерством освіти і науки України. У тексті роботи відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого наукового дослідження.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені

авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні Міняйло Діани Геннадіївни на тему: «Забезпечення та захист прав осіб з інвалідністю за договором перевезення пасажирів» відсутні порушення академічної доброчесності.

Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення. Визнаючи високий теоретичний рівень дисертаційного дослідження, його важливе практичне значення, не виключає можливості зупинитися на деяких конкретних зауваженнях і побажаннях.

1. На 68 сторінці роботи дисертантка зазначає, що «Використання собак-поводирів особами з вадами зору в метро взагалі унеможливлене через заборону перевезення тварин». Враховуючи важливість та актуальність цього питання для осіб із вадами зору воно неодноразово висвітлювалося у засобах масової інформації та обговорювалося правниками. Слід зосередити увагу на тому, що правила користування метрополітенами у різних містах є відмінними. Наприклад, відповідно до п. 5.3.4. Правил користування Київським метрополітеном, затвердженими Рішенням Київської міської ради №32/7605 від 12.11.2019 р. пасажир має право безоплатно перевозити собак-поводирів. Окрім цього вказані правила встановлюють і дефініцію «собака-поводир».

2. Одним із видів транспорту є автомобільний транспорт. Враховуючи збільшення кількості зареєстрованих автомобілів, актуалізується питання дотримання прав осіб з інвалідністю при перевезенні їх у якості пасажирів таксі, а також їх права на безоплатне паркування і зберігання транспортних засобів, якому у роботі не приділена увага.

3. В роботі велика увага приділена питанню адаптації законодавства України до права ЄС в транспортній сфері, що є і правильним, і корисним. Однак, порівняльний аналіз національного законодавства з внутрішнім

правом країн-членів ЄС є обмеженим кількома країнами. Тому доречно було б приділити більшої уваги цьому питанню.

Втім, зазначені зауваження мають більше рекомендаційний чи дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку результатів дисертаційного дослідження.

Висновок. Дисертація на тему «Забезпечення та захист прав осіб з інвалідністю за договором перевезення пасажирів» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих наукових працях повністю відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. N 44), а її автор Мінняйло Діана Геннадіївна заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право.

Офіційний рецензент:

Кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права

Запорізького національного університету

Дмитро ЛУЦ